

ACC. N:R M. 8536 : 1-8.

Landskap: Småland

Upptecknat av: B. O. Bondesson

Härad: F. Möre

Adress: Lesjöfors

Socken: Gullabo

Berättat av:

Uppteckningsår: 1942

Född år 1884 i Gullabo

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Rössel .

(Se H. 2. 5, 6.)

ACC. N:R. M. 8536:1

Landskap: Småland. Upptecknat av: B.O. Bondeson.
 Härad: S. Möre. Adress: Lesjöfors.
 Socken: Gullabo. Berättat av: ----
 Uppteckningsår: 1942. Född år 1884 i Gullabo.

1
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Rössel.

Det var ett gammalt bruk i skogstrakten att anlägga svedjefall och så eller sätta i den bildade askan. Tidigt på våren letade man ut ett passande skogsstycke, kallat rösseltrång, som under den kommande försommaren skulle bearbetas till rössel. Rösseltrånget fick inte ha för grov skog eller vara sankt och mossaktigt. Det borde helst bestå av blandskog, där björk var förhållandevis jämta enbuskar.

Då vårarbetet var avslutat vid gården, skulle rösseln huggas. Arbetet utfördes av bonden själv med hjälp av drängen eller tillfällig arbetskraft eller också åtog sig någon daglönare eller torpare att hugga rössel och utföra allt arbetet mot halvparten av åringen som lön.

På försommaren började ^{man} arbetet i rösseltrånget med att fälla träd och kvista upp d.v.s. hugga grenarna från stammen och kapa av den i längder 4 - 6 alnar. Det kallades famnvedsbjörke och högs till famnved för avsalu. Detta gällde björkskogen. Granarna högs och kvistades och sågades av i vissa längder till timmerstockar, om de hade tillräcklig tjocklek. Av mindre granar högs man gärdsel till gärdesgården och smala gran- och envidjor kvistades och gjordes hank av.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N.R. M. 8536:2.

2

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Man använde bålyxa, da man fällde de större träden. Den var försedd med ett $1\frac{1}{2}$ aln långt skaft och hade kraftig yxhammare. Man beflitade sig om att hugga så låga stubbar som möjligt och tvejten (huggskåran) skulle vara smal. Höga stubbar och bred tvejte vittnade om fusk i yrket. Dylikt slarv skulle aldrig en van huggare göra sig skyldig till. Det skulle ge anledning till skämtsamma anspelningar på hans kompetens som huggare. Vidare skulle han kunna hugga både åt höger och vänster och växla om med händerna, så att han ena gången höll höger hand nedanför den vänstra och andra gången tvärt om. Ovana huggare, som inte kunde detta, sades hugga över hand.

Att rödja upp buskar och småträd kallades att ruka. Därvid använde man handyxan, som fördes med en hand. Den var bredare än bålyxan och hade kortare skaft. Långa och smala gran- och envidjor kvistades upp till hankar. Det kallades att hugga hankvidjor eller hänkavegor.

Vid rukningen fördelades kvistar och ris över hela rösseln, så marken blev täckt över allt. Så fick det ligga över sommaren och torka och någon dag på eftersommaren, då den värsta torkan var över, drog man i väg till rösslan för att bränna

ACC. N:R.

M. 8536:3.

Landskap: Småland. Upptecknat av: B.O. Bondeson.
 Härad: S.Möre Adress: Lesjöfors.
 Socken: Gullabo Berättat av: ----
 Uppteckningsår: 1942. Född år 1884 i Gullabo.

3
 LUNDS UNIV.
 FOLKMINNES-
 ARKIV

Det kallades att bränna rössel, och man var då flera som hjälptes ^{at} för att begränsa elden till det åsyftade området, så att inte skogsbrand uppstod och se till att allt ris blev ordentligt uppbränt och hela rösseln ~~av~~bränd över allt och inte fläckvis. Efter väl förrättat arbete, då hela området var avbränt och elden släckt, så ingen risk ^{för} skogseld förefanns, gick man hem från brännan eller kolbrännan, som platsen nu kallades. Efter några dagar fortsatte man arbetet på brännan med att plocka ihop alla kolbränder och smala trädstammar, som inte brann upp, då man tände rösslan. Det kallades ~~smetved~~ smetved och densom handskades med den blev åtsilligt nersmetad, eller nersotad på händer och kläder. Smetveden kördes hem för att användas som bränsle i eldstäderna och de långa slanorna lämnades kvar att användas som stängsel kring brännan. Området, som låg mitt i en beteshage, måste ingägnas, så att inte kreaturen gjorde skada på grödan. En sådan gärdesgård kallades fällgård och var mycket gles och enkelt hopfogad. Det var ju inte meningen, att den skulle bli av varaktig beskaffenhet. När äringen var inbärgad, hade den fyllt sitt ändamål och då revs den ner och kördes hem till ved. Störarna till en sådan fällgård var illa tillyxade björkstakar e.d. och vidjorna

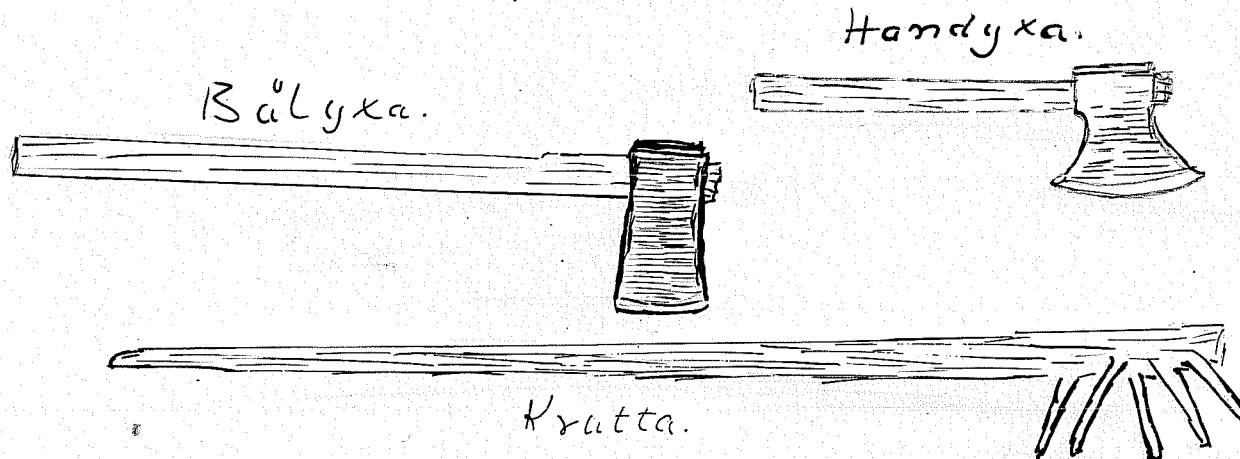
Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 8536:4

Landskap: Småland Upptecknat av: B. O. Bondeson
 Härad: S. Möre Adress: Lesjöfors.
 Socken: Gullabo. Berättat av: -----
 Uppteckningsår: 1942. Född år 1884 i Gullabo.

4
 LUNDS UNIV.
 FOLKMINNES-
 ARKIV

eller hankarna bestod av färska björkvidjor e.d. virade om stak-
 paren. Det var alltså inga hankar i vanlig bemärkelse utan endast
 vegor, som benämningen lydde. När inhägnaden var färdig och alla
 bränder och lösa stubbar borttagna sådde man brännan och myllade
 kornen. Det skedde med en kratta, och det var ett drygt arbete att
 kratta en bränna. Både män och kvinnor hjälptes åt, för myllningen
 måste ske fortas möjligt efter sådden. Att harva ned säden var inte
 tänkbart i en dylik terräng av stubbar och stenar och trädrötter.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 8536:5.

5

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Krattan gjordes vanligen av ene. En passande enbuske med långa grenar vid stammens nedre del höggs av nära marken och kvistades upp. De längst ned sittande grenarna kapades ^{vid} av en viss längd från stammen och fick bilda pinnar i krattan. Det blev en hållbar kratta, som stod rycken i arbetet bland trädrötter, stubbar och sten. Men om man inte kunde få fatt i en lämplig enbuske, varav en kratta kunde tillverkas med självväxta pinnar, så tog man en vanlig stör och borrhade snedställda hål i grovåndan och satte sedan dit lösa pinnar av sega gran- eller engrenar. En sådan kratta blev inte så hållbar som den förstnämnda, men den fyllde sin uppgift.

Då rågen skulle "tas av", var det svårt att skära den med vanlig lie på grund av den ojämna marken. Man fick i stället använda skära med böjd kniv och kort skaft. Detta var brukligt i äldre tid. Senare tidens folk d.v.s. tiden från 60 och 70-talet använde sig av lie, då man skördade råg. Från det man sått eller satt i brännan kallades platsen bråne. Om den var besädd med råg, kallades den rågbråne, men hade man hackat ner potatis på den, hette den potatisbråne.

Var den belägen på en
bel

ACC. N:R. M. 8536:6.

Landskap: Småland. Upptecknat av: B.O. Bondeson.
 Härad: S. Möre. Adress: Lesjöfors.
 Socken: Gullabo. Berättat av: ----
 Uppteckningsår: 1942. Född år 1884 i Gullabo.

6

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Var den beägen på en höjd, fick den heta högbrånen eller om den hade stor areal benämndes den storbrånen etc. När äringen var inbärgad, revs fällgården, och kreaturen släpptes in för att beta ~~för~~ det uppyvigaa gräset, som ostört fått växa hela sommaren.

När snön fallit, och föret blev skapligt, spändes oxarna för drögen och den nedrivna fällgården kördes hem till ved och famnvedsbjörket forslades fram till en särskild plats, där det sågades och klyvdes till famnved, som lades upp i långa staplar kallade famnvedsfloar. Flon var 3 alnar hög. Den hade således den vanliga famnhöjden och det var lätt att sedan mäta upp flons längd och bestämma antalet famnar. Veden var alnslång och mättes alltid i famn. Den avyttrades vid Bergqvåra för export till Köpenhamn. -

Försäljning av famnved var en inkomst som bönderna alltid räknade med, trots det låga pris, som då betaltes för ved. Vanligen varierade priset mellan 6 och 7 kr. pr famn frankörd till hamnplatsen.

Famnvedsflon lades upp mycket noggrant, och vid ändarna sattes störrar, som hölls fast med veggr (vidjor) av klynnig björkgren e.d.

Störarna benämndes famnvedstakar och hade 7 - 8 cm. diameter.

De närmast följande åren efter skörden trivdes skogsbär på brånen.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 8536:7

7
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Det var isynnerhet smultron och hallon, som växte på den soliga platsen de första åren, innan buskar av åtskilliga slag tog överhand. Jordbär är här benämningen på smultron och var det rikligt av denna sort, kallades brånen jordbärabrånen, fanns det gott om hallon, fick den heta "halenabrånen". Var den belägen på en mera skuggig plats, så att blåbär trivdes där, fick den heta svänabrånen. Blåbär kallas nämligen sväron i denna trakt.-

Fällgården var försedd med en stätta, som ledde ut till den bäst framkomliga vägen till brånen. Var stängslet för bristfälligt händelse att kreatur, som betade i skogen, trängde in på brånen och gjorde stor skada. Dessutom gjorde otjänlig väderlek, att skörden blev minimal. Först mot slutet av förra århundradet övergav man svedjemetoden fullständigt, då man fått klart för sig, att jorden skadades och utsögs alltför kraftigt genom detta tillvägagångssätt. Det var bättre att låta ris och kvistar förmultna och därigenom tillföra jorden näring än att bränna upp både matjord och ris.

ACC. N:R M. 8536: 8.

Landskap: Småland Upptecknat av: B.O. Bondeson.
 Härad: S. Möre Adress: Lesjöfors.
 Socken: Gullabo Berättat av: -----
 Uppteckningsår: 1942. Född år 1984 i Gullabo.

8
 LUNDS UNIV.
 FOLKMINNES-
 ARKIV

Potatis hackades ner i den askblandade jorden. Jorden makades sam-
 man kring den nedlagda potatisen i en liten hög och så var den både ~~sätt~~
 satt och kupad samtidigt. Det var s.k. hälftenbruk som då ofta kom
 till användning. Jordägaren släppte till rössel och utsäde och den
 andra parten, en arbetare, torpare e.d. utförde arbetet. Åringen ~~de-~~
 lades sedan mellan dessa två. Till arbetet hörde inte blott att
 ställa i ordning brånen och inhägnad den utan även att hacka ner och
 ta upp potatisen. Det var av vikt att fullgodt ~~ut~~ ~~ut~~ vara användes till
 sättpotatis. Därvid användes antingen hela potatis eller bitar med
 ögon. Var sättpotatisen stor brukade man skära ~~ut~~ itu den eller klyva
 den i flera delar. Men varje sättbit måste ha ögon, så grodd kunde
 växa ut. Det ^{var} endast äldre och noggranna personer, som betrodde att
 skära sättpotatis. ~~De~~ större potatis blev alltid en bit över som
 saknade ögon och alltså var oduglig att sätta. En sådan bit kallades
 bettling och lades i en särskild hög. Bettlingarna användes till
 matlagning i hushållet, då det var knappt med potatis. Genom en nog-
 grann skärning fick man både för sättningen och till kokning av
 samma potatisar.

Skriv endast på denna sida!